

ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ЭЭЛЖИТ ДҮГНЭЛТ
ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ (UPR – UNIVERSAL PERIODIC REVIEW)
МЭДЭЭЛЛИЙН ХУУДАС

ҮЗЭЛ БОДЛОО ИЛЭРХИЙЛЭХ ЭРХ ЧӨЛӨӨ

■ ХАГАС ЭРХ
ЧӨЛӨӨТЭЙ

Монгол Улс 1974 онд Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын Пакт (ИУТЭОУП)-ыг соёрхон баталж, үзэл бодолтой байх, түүнийгээ илэрхийлэх эрх чөлөөг Үндсэн Хууль, бусад хууль тогтоомжоор баталгаажуулсан хэдий ч иргэдийн үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, хараат бус, чөлөөт хэвлэлтэй байх эрх чөлөө зөрчигдсөөр байна. 2010 онд илтгэл явуулснаас хойш улс төр, эрх зүй, зохицуулалтын нөхцөл байдлаас иргэдийн үзэл бодолтой байх эрх, илэрхийлэх эрх чөлөөний асуудал түгшүүр дагуулах болж, ялангуяа Засгийн газраас цахим эрх чөлөөг хязгаарлах алхмууд хийгдэж

эхэлсэн, түүнчлэн улс төрч, албан тушаалтнууд Эрүүгийн хуулийн нэр төр гутаахтай холбоотой 110, 111-р зүйлийг хэвлэл мэдээлэл, сэтгүүлчдийн эсрэг ашиглах нь нэмэгдэж буй нь энэ илтгэлийг бичих үндэслэл болов. Монгол Улсад шүгэлдэгчийг, сэтгүүлчийн нууц эх сурвалжийг хамгаалах хууль болон өргөн нэвтрүүлгийн тухай зэрэг тусдаа хууль байхгүй. Засгийн Газраас санаачлан УИХ-д өргөн барьсан “Гэмт хэргийн тухай” хуулийн төсөлд нэр төр гутаахыг эрүүгийн хэргээс халсан бөгөөд одоогоор хэлэлцэж батлаагүй байна.

ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДАЛ

Агуулгын зохицуулалтыг хуулиар тогтоосон ч хяналтыг төрийн байгууллагууд хийдэг нь цензур болон ашиглагдаж байна.

Үзэл бодолтой байх, түүнийгээ илэрхийлэх эрх чөлөөнд тавих хязгаарлалтыг зөвхөн хуулиар тогтоох ёстой ч зохицуулах байгууллагын гаргасан, захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэрийн улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгэгдээгүй, хүчин төгөлдөр бус дүрэм, журмаар хязгаарлалт тогтоож байгаа нь цензур болон ашиглагдаж байна.

Цахим эрх чөлөө ба нэрээ нууцлах эрх илт зөрчигдөх болов. Ялангуяа мэдээ, мэдээллийн цахим хуудсыг бүртгэж, шүүлтүүр хэрэглэж байгаа нь ИУЭТОУП-ын 19-р зүйлийг зөрчиж байна.

КЭЙС, БАРИМТ, ТАЙЛБАР

Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны (ХХЗХ) “Тоон контентын үйлчилгээний зохицуулалтын ерөнхий нөхцөл, шаардлага”-ын дагуу хэрэглэгчдийн хандалтын дундаж тоо нь нэг сарын туршид өдөрт 3000-аас давсан тохиолдолд тухайн цахим хуудас ХХЗХ-д бүртгүүлж, “...шүүлтүүр програм заавал ашиглах”-ыг үүрэг болгосон байдаг.

Шүүлтүүрийн <http://www.happywebs.mn> дэх программд кирилл 86, латинаар галигласан 22 нийт 108 хориотой үг багтдаг. Тухайлбал, хэрэв хэрэглэгч sex, terrorist гэсэн үгийг сэтгэгдэл бичихдээ хэрэглэвэл од (***) болон хувирна.

Засгийн газар 2013 оны 1 дүгээр сарын 5-ны өдөр “Цахим хуудас дахь сэтгэгдлийн нэгдсэн систем”-ийн тухай 01 тоот тогтоол, үүнд үндэслэн ХХЗХ “Сайтууд дахь сэтгэгдлийн харилцааг зохицуулах журам” баталсан. Журмаар интернэтийн болон үүрэн телефоны үйлчилгээ эрхлэгч хувийн компаниудад хууль зөрчсөн гэх иргэдийг илрүүлэхэд төрийн байгууллагын хүсэлтээр туслах, тухайн этгээдийн талаарх мэдээлэл цуглуулах үүрэг ногдуулсан байна.

“Цахим хуудас дахь сэтгэгдлийн нэгдсэн систем”-ийг Тагнуулын ерөнхий газрын тусламжтай боловсруулж, гүтгэн доромжилсон, садар самуунд уруу татсан, заналхийлсэн агуулга бүхий сэтгэгдэл бичсэн этгээдийг тодруулж, холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу арга хэмжээ авах ажлыг зохион байгуулахыг Хууль зүйн сайдад үүрэг болгожээ. Цахим хуудаст хэрэглэгчийн үүсгэсэн сэтгэгдэл дээр интернэт хаягийг (IP address) нийтэд ил харагдахуйц байрлуулдаг.

ХХЗХ нь өргөн нэвтрүүлэг, цахим хуудас, контент агрегатор, контент нийлүүлэх үйлчилгээ эрхлэгчдийн агуулгад хяналт тавьдаг. Мөн зохиогчийн эрхийн зөрчилд хяналт тавьдаг. Ингэхдээ Цагдаагийн Ерөнхий газар, Оюуны өмчийн газар, Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар зэрэг эрх бүхий төрийн байгууллагын мэдэгдэл, захидалд үндэслэн үйлчилгээ эрхлэгчийн үйл ажиллагааг зогсоох эрхийг ХХЗХ эдэлдэг бөгөөд энэ нь цензур болон ашиглагдаж байна.

2014 оны 7-р сарын 3-ны өдөр amjilt.com цахим хуудас “Ерөнхий сайдын “Хаан жимс” амралтын газар Туул гол руу бохироо асгаж байна” гарчигтай гэрэл зургийн сурвалжлагыг байршуулсны маргааш нь ХХЗХ-ны албан тушаалтан эмэгтэй цахим хуудасны удирдлага руу утасдаж “Хаан жимс амралтын газрын гомдлын дагуу ярьж байна, мэдээллээ устга, залруулга хий, тэгэхгүй бол цагийн дараа хандалтыг хаана” гэж хэлснээс хойш гурван цагийн дараа Монгол Улсаас тус цахим хуудас руу хандах хандалтыг хаасан байна. Тус цахим хуудасны үйл ажиллагааг өдгөө хүртэл зогсоосон хэвээр байна.

2012 оноос хойш ХХЗХ зохиогчийн эрхийг зөрчсөн гэсэн үндэслэлээр 172 цахим хуудасны Монгол Улсаас хандах хандалтыг зогсоожээ. ХХЗХ нь эдгээр цахим хуудасны жагсаалтыг www.black-list.mn хуудсанд байрлуулсан.

ХХЗХ-ны хараат бус байдал хангагдаагүй нь цензурыг бодитой болгож байна.

ХХЗХ-ны дүрэм, журмууд ИУТЭОУП-ын 19-р зүйлд заасан “хязгаарлалтыг хуулиар тогтоох”, “зайлшгүй байх”, “хэм хэмжээндээ байх” зэрэг шалгуурт нийцдэггүй. Мөн ЗГ-ын 2010 оны 119-р тогтоолоор батлагдсан “Захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэр гаргах журам”-д тусгагдсан “хуулиар тусгайлан олгогдсон хэм хэмжээнд нийцсэн байх”, “хуульд заагаагүй үүргийг шинээр бий болгож, хуулиар хориглоогүй асуудлаар хориглосон зохицуулалт тогтоохгүй байх”, “хариуцлага хүлээлгэхгүй байх”, “нөлөөллийн үнэлгээ хийх” зэрэг шаардлагыг илт зөрчиж байна.

ХХЗХ нь бүтцийн хувьд Засгийн газрын агентлаг болох Мэдээллийн технологи, шуудан, харилцаа холбооны газрын харьяа бөгөөд дарга, гишүүдийг Ерөнхий сайд томилж, чөлөөлж, ажлаа Засгийн газарт тайлагнадаг. Нийт долоон гишүүн нь бүгд төрийн байгууллагын төлөөлөл юм.

ХХЗХ-ны зохицуулалтын дүрэм, журмууд нь Захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэрийн улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгэгдээгүй. Иймд хүчин төгөлдөр бус шийдвэрээр тусгай зөвшөөрөл цуцлах, цахим хуудсыг зогсоох зэрэг үйл ажиллагааг явуулж байна.

Сонгогдсон эрх мэдэлтэн, өндөр албан тушаалтнууд нэр төр гутаахтай холбоотой эрүүгийн хуулийн заалтыг сэтгүүлчдийн эсрэг цензур болгон ашиглаж байна.

Эрүүгийн хуулиар нэр төр гутаахтай холбоотой гэмт хэргийг өндөр хэмжээний мөнгөн дүнгээр торгох, зургаан сар хүртэл баривчлах, 2-5 жил хүртэл хугацаанд хорих ялаар шийтгэхээр хуульчилсан. Нэр төр гутаахтай холбоотой зүйл заалт, торгууль нь бүх шатны сонгуулийн хуульд мөн байдаг. Төрийн албан тушаалтнууд Эрүүгийн хуулийг мэдээлэгч (шүгэлдэгч), сэтгүүлчийн нууц эх сурвалжийг илчлэх, далайлган сүрдүүлэх зорилгоор ашиглаж байна.

2005-2012 онд буюу 8 жилийн хугацаанд нэр төр гутаахтай холбоотой шүүхээр шийдвэрлэгдсэн эрүүгийн 27 хэрэг л байсан бол 2013-2014 онд буюу сүүлийн хоёрхон жилд шүүхээр шийдвэрлэгдсэн энэ төрлийн гэмт хэргийн тоо 13-д хүрээд байна.

Чингэлтэй дүүргийн шүүх Монгол Улсын Ерөнхий сайд Н.Алтанхуягийн гомдлоор “Тэргүүн” сонины эрхлэгч болон тус сонины сэтгүүлчид 20 гаруй сая төгрөгийн торгуулийн ял ногдуулж, торгох ялаас зайлсхийвэл 3 жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар солихоор шийдвэрлэсэн. Давж заалдах шатны шүүх ялыг хэвээр баталж, Дээд Шүүх сонины эрхлэгчид ногдуулсан торгуулийн хэмжээг 7 сая гаруй төгрөг хүртэл бууруулж, сэтгүүлчид ногдуулсан 7 160 400 төгрөгийн торгуулийн хэмжээг хэвээр үлдээжээ.

2014 оны 8 дугаар сарын 18-ны өдөр Зам, тээврийн сайд А.Гансүхийн гомдлын дагуу жиргээч Ц.Батыг Эрүүгийн хуулийн 111.2-т заасан гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутайд тооцон анхан шатны шүүхээр 3 сар, 10 хоногийн баривчлах ялаар шийтгэв. 2014 оны 9-р сарын 9-ний өдрийн давж заалдах шатны шүүх хурлын шийдвэрээр хэргийг нэмэлт мөрдөн байцаалтад буцааж, Ц.Батыг батлан даалтад гаргажээ.

МОНГОЛЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТББ-УУДЫН ФОРУМААС ДАРААХ ЗӨВЛӨМЖИЙГ САНАЛ БОЛГОЖ БАЙНА:

1. Засгийн газрын 2013 оны 01 тоот тогтоолыг хүчингүй болгож, үзэл бодлыг хянах төрийн хяналтын системийг халах.
2. ХХЗХ-ны “нөхцөл, шаардлага”, дүрэм журмуудыг хүчингүй болгох.
3. ХХЗХ-ны хараат бус байдлыг бүрэн хангах, олон нийтийн оролцоо, хяналт бий болгох, ил тод байдлыг хангах, Хорооны тайлагнах тогтолцоо, гишүүдийг томилох, чөлөөлөх өнөөгийн зохицуулалтыг шинэчлэх.
4. Цахим орчинд үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөнд хязгаарлалт тогтоохгүй байх, бүртгэл, шүүлтүүр хэрэглэх, тусгай зөвшөөрөл олгох явдлыг зогсоох.
5. Агуулгад тавих хязгаарлалтуудыг ИУТЭОУП-ын 19-р зүйлийн зарчимд нийцүүлэх, холбогдох хуулиудад өөрчлөлт оруулах.
6. Гүтгэлэг, доромжлолыг Эрүүгийн хуулиас халах санаачилгыг сайшаахын сацуу Засгийн газар үүндээ тууштай байж, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг хүндэтгэх улс төрийн хүсэл зориггоо харуулах, манлайлах.
7. Нэр төр гутаахтай холбоотой хэрэг маргааныг шийдвэрлэхдээ олон улсын хүний эрхийн хэм хэмжээг ашиглах, хуульч, шүүгч, өмгөөлөгч, прокурорын ИУТЭОУП-ын 19-р зүйл, НҮБ-ын Хүний эрхийн хорооны тайлбар болон олон улсын бусад хэм хэмжээний талаарх мэдлэг, ойлголтыг нэмэгдүүлэх.
8. Иргэдийн хувийн нууцыг хамгаалах, нэрээ нууцлах, нууц нэр ашиглах эрхийг баталгаажуулах.
9. Шүгэлдэгч, сэтгүүлчийн нууц эх сурвалжийг хамгаалах зохицуулалттай болгох.